

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

100

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת בהר בחוקותי תשע"ג

אמרו והם אמרו וכו' - הכל דברי מוסר שנוגעים גם אלינו וצריכים לדעת אותם, ולכן נכתבו לדורות במשניות, וכל תנא הזכיר שם דברים אחרים שצריכים חיזוק, מפני שהייתה ירידת הדורות, ובכל דור היו צריכים חיזוק בדברים נוספים שלא היו טעונים חיזוק בדורות הקודמים].

תורה

אבל עדיין יש יצר הרע שמפתה את האדם נגד האמונה, והעצה לזה היא **על ידי לימוד התורה, שהתורה מקדשת את האדם ונותנת אמונה**, וידוע כי אפילו רחוקים שאינם שומרי תורה ומצוות שמתחילים ללמוד גמרא, על פי רוב מחמת זה הם מתעוררים לחזור בתשובה, בלי שום תעמולה, זהו כוח קדושת התורה, שהקדושה נכנסת בנשמה ודוחה את כל הטומאה, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

ואמנם לא כל אלו שלומדים גמרא חוזרים בתשובה, מפני שיש כאלה שעסוקים עם מכשירים טמאים אסורים, וכידוע שיש בימינו מכשירים אסורים שאפשר לשמוע ולראות בהם את כל התועבות שבעולם, ולכן אף על פי שיש השפעה של קדושת התורה, הרי בכל פעם שמפסיקים מן התורה עם המכשירים האסורים, זה מטמא ומונע את ההשפעה של קדושת התורה, אבל מי שהוא בר דעת מבין שצריך להיגמל מהמכשירים האלו כפי שיש גמילה מעישון, ואז האמונה מתחזקת על ידי התורה.

אמנם תורה צריכה להיות ברציפות בלי הפסק, ואם יש הפסק מן התורה אמרו חז"ל (ספרי דברים יא, כב) "אם תעזבני יום יומיים אעזבך", ואפילו אם ההפסק הוא בדברים שאינם אסורים, הרי זה ביטול תורה, ולמשל **אם קוראים עיתון חרדי כשר, הרי זה לא דברי תורה, ולמאי נפקא מינה לדעת מה נעשה באמריקה ומה נעשה בכל מקום בארץ, צריכים להיגמל מזה**, ואמנם זה קשה, כי העיתון כתוב בשפה קלה ומושכת מאד, ומעניין לקרוא מה שכתוב שם, אבל ידוע ששייך להיגמל מזה.

ולפעמים מחזיקים עיתון בבית בשביל המשפחה, שיש נשים שפטורות מתלמוד תורה וזקוקות לזה, ולכן אין איסור ביטול תורה, אבל **בני תורה אינם נוגעים בעיתון**. ושמעתי מאחד שלמד בקמניץ אצל הגאון רבי ברוך בער זצ"ל כי בחוץ לארץ היה מופיע עיתון חרדי בשפת האידיש, וכשרבי ברוך בער ראה את העיתון על השולחן הזיו אותו עם השרוול, ולא רצה לגעת בעיתון בידו, מפני שיש שם דברים בטלים ואין בזה קדושה.

זהו הענין של דבקות בתורה, וכל אחד יכול להיות דבוק בתורה גם במחשבה, מצות תלמוד תורה היא גם במחשבה כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, ו) "מי שנשא לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים", וגם בשעה שהולכים ברחוב אפשר לחשוב בדברי תורה, ולחזור על מה שלמד במשך היום, או לחזור פרקי משניות בעל פה, כל אחד יש לו דברים שידוע בעל פה ויכול לחזור עליהם.

וידוע כי מרן הקהילות יעקב זצ"ל ידע בעל פה את כל המשניות, והיה חוזר עליהם תמיד, וכן אמר המגיד לבית יוסף כי היצר הרע שולט עליך ומבסך להשיג, והעצה היא ללמוד משניות, ולא להסיח דעת מהן אפילו רגע אחד "כי ברגע אחד שתסיח דעתך יצרך הרע יאבדך יהוממך ישפילך ישמידך ויפילך בבור תחתיות". כדי לזכות להיות "בית יוסף" ולחבר שולחן ערוך, התנאי לזה הוא שלא להסיח דעת מן התורה.

לכן צריך שהראש יהיה תפוס כל הזמן בתורה, ולא להסיח דעת מדברי תורה, ואפשר גם לחשוב על פסוקי התפילה ולהתבונן בפירוש המילים, שכל לשונות התפילה נכתבו ברוח הקודש, והנפש החיים (ב, יג) כתב שאין לשער כמה סודות עמוקים ונסתרים כלולים בכל מילה בתפילה, ואפשר להתבונן בפירוש המילים הפשוט, חוץ מסתרי התורה, מה הכוונה בכל מילה ומילה, ולפעמים גם יש קושיות בנוסח התפילה.

ובעמדנו לפני חג השבועות, זהו זמן שמסוגל להצלחה בתורה, וכל יום מימי הספירה הוא זמן שמסוגל להתקדם בדבקות בתורה ולהתעלות במעלות התורה, והדרך לזה היא על ידי דבקות המחשבה בתורה, שהמחשבה תהיה תפוסה כל הזמן בתורה, או בענייני התורה, לחפש עצות איך ללמוד וכיצד

אמונה וביטחון

הנה האמונה והביטחון הם שני דברים ששייכים ותלויים זה בזה, והרמב"ן חיבר ספר בשם "האמונה והביטחון", וכן החזון איש כתב קונטרס "אמונה וביטחון". והחזון איש שם בפרק ב' ביאר ענין הביטחון שאין הכוונה להיות בטוח שיהיה טוב כמו שהוא רוצה, כי מהיכן יוכל להיות בטוח בזה ומי יאמר שמגיע לו, ואפילו אם הוא צדיק יוכל להיות שיהיו לו ייסורים, כי הצדיקים מקבלים ייסורים בעולם הזה, לטובתם, כדי שיתכפרו להם החטאים בזה, ולא יצטרכו לסבול ייסורי גיהנום לאחר מיתתם, אבל ענין הביטחון הוא להאמין ולדעת שהכל בהשגחה מן השמים.

וכאשר אדם מאמין בהשגחה, ממילא הוא משתדל לקיים את כל מה שהוא חייב, כי הוא רוצה שיהיה לו טוב, ואינו רוצה גיהנום, וגם אינו רוצה לסבול צרות וייסורים אפילו בעולם הזה, ולכן הוא מתחזק לעסוק בתורה ובמעשים טובים שהם דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואז יכול להיות רגוע ובטוח שמן השמים יעשו את מה שהוא לטובתו, כיון שהוא עושה את כל מה שהוא חייב.

ואמנם אדם אינו יכול לדעת מה היא טובתו, אלא צריך להאמין שכל מה שעושים מן השמים הוא לטובתו, וכמו שאמרו (ברכות ס, ב) כל דעבד רחמנא לטב עביד, ואפילו אם יהיו לו ייסורים זה גם לטובתו, כי כדאי לאדם לסבול ייסורים בעולם הזה שהם במקום ייסורי גיהנום איומים לאחר מיתתו, וכפי שעושים ניתוח כואב בשביל אריכות חיים, כך כדאי לסבול ייסורים וצער של חיי שעה כדי לזכות אחר כך לחיי נצח, לכן מי שמאמין בטוח שכל מה שיהיה הוא לטובת האדם.

וצריך גם לבקש רחמים לזכות למידת הביטחון, וכפי שאנו מבקשים בתפילה "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמך", היינו בקשה על מידת הביטחון, ושים חלקנו עם הבוטחים בשמך באמת, שנזכה גם אנחנו להיות בעלי ביטחון.

ובברכת אהבה רבה אנו אומרים "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים", היינו שאבותינו זכו לתורה בשכר מידת הביטחון, "ותלמדם חוקי חיים" - בזכות מה "שבטחו בך", ובזכות הביטחון הגיע להם שכר מן הדין, כמו אומרים בתפילה ותן "שכר טוב" לכל הבוטחים בשמך באמת, ושכר טוב פירושו שמקבלים שכר מצד הדין ולא רק ברחמים, אבל אנחנו אין אנו בעלי ביטחון כמו אבותינו, ולא מגיע לנו שכר מן הדין, לכן אנחנו מבקשים רחמים וחנינה "בעבור אבותינו שבטחו בך - כן תחננו ותלמדנו", היינו שמבקשים מתנת חיים, בזכות אבותינו שהיו בעלי ביטחון.

ובאמת מה שמצינו אצל בעלי הביטחון שמקבלים "שכר טוב", לשון זה מצינו גם לגבי יראה, וכפי שאומרים בתפילה "ברוך משלם שכר טוב ליראיו", והיינו מפני שהיראה והביטחון תלויים זה בזה, וכמו שכתב רבינו יונה באיגרת התשובה (אות ע') "ולפי רוב היראה יחזק הביטחון שנאמר יראי השם בטחו בהשם", והטעם בזה כי היראה והביטחון שניהם תלויים באמונה, שאם אדם מאמין ויודע שהכל בידי שמים והוא תלוי רק ביד הקב"ה, ויודע שאין מי שיכול להזיק לו ואין מי שיכול לעזור לו מלבדו ית, ממילא הוא ירא וגם מקיים את היראה שתהיה לא רק בלב אלא גם במעשים, ועושה את כל מה שהוא חייב, וממילא יוכל להיות רגוע ובטוח שכל מה שיהיה הוא לטובתו, לכן האמונה והביטחון תלויים זה בזה.

אבל כיצד מגיעים לאמונה וביטחון, הרי זה נגד הטבע, ובדרך הטבע אדם מרגיש שכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וכמו שכתוב בפרשת עקב (דברים פרק ח') "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת וגו' ורם לבבך ושכחת את השם אלוקיך וגו' ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אבל האמת לא כך אלא "וזכרת את השם אלוקיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל". אם כן כיצד מחזקים את האמונה, הרי זה נגד הטבע, והיצר הרע מפתה את האדם כאילו שהוא תלוי במעשיו.

במסכת אבות כתובים הרבה דברים לחיזוק האמונה, וכל פרקי אבות מלאים דברי מוסר חשובים על יראת העונש ועל יראת הרוממות ועוד הרבה עניינים שצריך לדעת אותם, [וכל דברי התנאים שמובאים בפרקי אבות - הם

לחזק את ההתמדה בתורה, שזה גם נחשב חלק מעסק התורה, וכן לבדוק את המידות שיהיו מתוקנות, ולבדוק את המחשבות שיהיו מחשבות קדושות ולא מחשבות בטלות, והבא ליטרה מסייעים אותו.

כל אחד יכול עם כוח המחשבה להיות דבוק בתורה, וגם להיות דבוק במידות טובות – שייך מידות טובות גם במחשבה ובשב ואל תעשה, וכגון לשתוק ולהבליג בשעה שמבזים אותו, וכתוב בספרים שצריך לשמוח בביזיונות שיש לו, כי הביזיונות בעולם הזה חוסכים ממנו ייסורי גיהנום לאחר מיתתו, וייסורי הגיהנום הם קשים ואיומים הרבה יותר.

ומצד שני דברי תורה משמחי לב, וכשאדם עסוק בתורה הוא המאושר ביותר בעולם, כמו שאמרו (אבות ו, ד) פת במלח תאכל וכי ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, והיינו שיש לו עולם הזה מאושר שאין כמוהו, ויחד עם זה אינו מפסיד מחלקו לעולם הבא, אלא אדרבה, מגיע לו יותר עולם הבא בזכות התענוג שבתורה.

ויש בזה חידוש שאפילו אם האדם חי במצב של צער וקשיים, וכמו שאמרו "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה", ולזה נוסף עוד קושי של "בתורה אתה עמל", אף על פי כן אינו מרגיש שום צער אלא "אשריך בעולם הזה", כי בשעה שעוסק בתורה הרי הוא שוכח מכל הצער, ואינו מרגיש את הקשיים מרוב מתיקות התורה.

ואמנם אין הכוונה שצריך לאכול דווקא פת במלח, אלא העיקר הוא שלא יחשוב על העולם הזה, וכשהוא אוכל יחשוב שהוא אוכל מפני שמוכרח לזה כדי שיהיה בריא ויוכל לעסוק בתורה ובמעשים טובים, אבל אם אדם אוכל מפני שהאוכל טעים לו וכדי למלאות תאוותו, הרי הוא מפסיד בזה מחלקו בעולם הבא ומקבל יותר גיהנום, ועל זה כתב באיגרת הגר"א שכל הנאות העולם הזה ייהפכו בקבר למרה.

ובפרט הנאת הכבוד בעולם הזה, מפסידים בזה הרבה עולם הבא, וכפי שכבר הזכרנו מספר חסידים (אות פ"ד) שכתב "אל ישמח אדם אם מכבדים אותו הבריות כי לפי הכבוד וההנאה שיש לו מנכים לו מזכויותיו בעולם הבא", ואמנם כל אחד זקוק למעט כבוד והערכה, ומרן החזון איש זצ"ל אמר פעם בנוגע לצעירים שכל אחד צריך לקבל "כפית של כבוד" בכל יום, שירגיש שמחשיבים אותו ומעריכים אותו, אבל צריך להשתדל שלא ליהנות מהכבוד שנותנים לו, שאז אינו מפסיד בזה מחלקו בעולם הבא.

אבל יש כבוד אחר שמותר ליהנות ממנו, והוא מה שאמרו חז"ל (אבות ו, ג) "אין כבוד אלא תורה". ובאמת צריך ביאור, וכי אין כבוד אחר בעולם חוץ מתורה, הרי יש גם אנשים שאינם לומדים תורה ומקבלים כבוד. ויש לפרש כי הכבוד הוא הנאה נפשית גדולה מאד, ועל זה אמרו "אין כבוד אלא תורה", היינו שעל ידי עסק התורה מרגישים מתיקות והנאה נפשית גדולה מאד, יותר מכל הכבוד שבעולם, ומי שיש לו את הגמרא לא חסר לו כלום, כי הלימוד מעניין ומרתק אותו עד שקשה לו להפסיק, וכל מה שאנשים אחרים מכבדים אותו אינו חשוב בעיניו, מפני שהתורה נותנת לו תענוג נפשי הרבה יותר מכבוד, והתענוג הזה הוא מצד הקדושה שבתורה, אבל כבוד אחר אינו קדושה אלא ההיפך מקדושה.

ועכשיו בימי הספירה כל אחד ואחד יכול להתעלות בתורה ובכל ענייני התורה, וצריכים גם ללמוד קצת דברי מוסר בכל יום, בישיבות יש לזה זמן קבוע חצי שעה בכל יום, ובמעשה רב (אות ס') כתב בשם הגר"א ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים בכל יום, אבל לכל הפחות פעם אחת ביום צריכים לעסוק בזה בשלמות, עם ריכוז מלא ויישוב הדעת כמו שצריך.

וכבר סיפרתי מה שאמרו לי כמה שלא היו רגילים ללמוד מוסר, והתחילו ללמוד מוסר בקביעות, ועל ידי זה קיבלו חיים מאושרים. יש הרבה ספרי מוסר מעניינים ומושכים מאד, ולמשל ספרי החפץ חיים יש בהם דברים נפלאים, וכן אורחות צדיקים הוא ספר קל ומושך מאד ומביא הרבה מהראשונים, הרמב"ם, רבינו יונה, חובות הלבבות ועוד.

ובפרט ספר מסילת ישרים יש בו תועלת גדולה, וכמו שאמר הגר"ח מוואלוז'ין לתלמידו רבי יוסף זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד אך ספר מסילת ישרים יהיה מנהלך", כי המסילת ישרים נותן דרך ושיטה איך להתקדם לפי כוחות הנפש, ומבאר מה הם הדרכים לקנות כל מעלה, ומה הם המפסידים, וכיצד להתרחק מן המפסידים.

ואמנם דרך ההתקדמות אינה בבת אחת אלא צעד אחר צעד, ולפעמים אדם רוצה מיד לקבל את השלמות, וחושב שאם ילמד מידת הזהירות מיד יהיה זהיר, אבל זה לא שייך, וצריך קודם ללמוד ולדעת את כל הידיעות, ובמשך הזמן הקדושה שבזה תשפיע עליו לקיים את מה שלמד.

ובאמת ספר מסילת ישרים הוא ספר מעניין ומושך מאד, רק צריך שלא יהיו דברים שמפריעים להרגיש את המתיקות בזה, וכפי שמסופר על אחד מגדולי הדור שהגיע אליו אדם ואמר שאין לו טעם בלימוד, ואמר לו אותו גדול כי דבש הוא מתוק, אבל אם יש פצעים בפה אי אפשר לאכול את הדבש, כך גם התורה יש בה מתיקות, אבל אם יש בלב או בראש דברים אסורים אי אפשר להרגיש את מתיקות התורה.

ברוך השם שזכינו להיות בני תורה, ועוסקים בתורה, ונהנים ממה שלומדים, והתורה היא תבלין ליצר הרע, ועוד מעלה יש כאן שאוהבים את התוכחות ובאים לשמוע דברי תוכחה, זוהי מעלה גדולה מאד לאהוב את התוכחות, וידוע כי הגר"א ביקש מהמגיד מדובנא שיאמר לו דברי תוכחה, ובמסכת תמיד (כח, א) אמרו איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות, ועל ידי זה זוכים להצלחה שאין לשער. אם כן יש לנו תקווה בימים האלו, ימי ההתקרבות לתורה, שנוכח להצלחה בתורה.

לע"נ הרבנית הצדקנית
מרת שרה רסיה בורנשטיין ע"ה
אשת חבר לבעלה הגאון הגדול
רבי שמואל יעקב בורנשטיין שליט"א
ראש ישיבת קרית מלך

החיים לפי ההלכה חיים מאושרים

"תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תיקרי הליכות אלא הלכות" (נדה עג, א), הזכירו כאן "הלכות" בלשון רבים, ומיעוט רבים שניים, היינו לכל הפחות שתי הלכות ביום, ומי שלומד כן בקביעות מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

לימוד ההלכה משנה את האדם, וכפי שידוע לי מעשה שהיה באנשים שלא היו יראי שמים, ולא היו מתמידים כל כך, והתחילו ללמוד הלכות הנוגעות למעשה, ברכות השחר, נטילת ידיים, השכמת הבוקר, עם קיצורים ממה שיש במשנה ברורה, ומאז נשתנו לגמרי ונעשו מתמידים בתורה, והתחילו לפחד מביטול תורה.

ההלכות הם ספר מוסר חזק מאד, וידוע מה שכתב החזון איש בקונטרס אמונה וביטחון (פרק ד') כי דקדוק ההלכה מביא ליראת שמים, והיינו מפני שאם אדם נזהר בהלכה הוא חי עם חשבון, ומקבל בזה יראת שמים.

ולא רק יראת שמים מקבלים מלימוד ההלכה, אלא גם זוכים בזה לחיים מאושרים, וכן על ידי לימוד המוסר, וכפי ששמעתי מכמה שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, ועל ידי זה נשתנו לגמרי, וקיבלו חיים מאושרים. **אם אדם חי על פי התורה וכל יומו מסודר לפי ההלכה, הרי הוא חי חיים מאושרים, וגם הבית נעשה מלא שמחה, כי לפעמים יש קשיים כשנמצאים עם המשפחה, ויש זמנים של לחץ שהאדם אינו שולט בעצמו, ויוצא קצת מהמצב הרגוע שלו ונמצא במתח, וממילא ההתייחסות לאחרים היא התייחסות שונה, אבל אם עוסקים בספרי הלכה ומוסר, אזי החיים מאושרים ושמחים.**

ולמשל בערב שבת שעוסקים להכין צרכי שבת, ולפעמים יש קצת לחץ בבית להספיק הרבה דברים, אבל אם חיים לפי ההלכה והאמונה, מתחילים לעסוק בצרכי השבת משעה מוקדמת, ועושים הכל ברוע ובשמחה, ובמצב רגוע מספיקים הרבה יותר, ובפרט שידוע בשם החפץ חיים (שם עולם פרק ד') שאם מגיע לאדם גיהנום ח"ו, מוציאים אותו מן הגיהנום כבר משעה שהתחיל לעסוק בצרכי שבת, וממילא עוסקים בזה בשמחה וחיים חיים מאושרים.

נאמר בעצרת התעוררות בעיר ביתר עילית, כ"ז ניסן תשע"ג